

**LIBER AMICORUM
LÁSZLÓ TRÓCSÁNYI**

**Tanulmánykötet Trócsányi László
65. születésnapja alkalmából
Studies commemorating the 65th birthday of
László Trócsányi
Mélanges offert à László Trócsányi pour ses 65 ans**

Szerk./ed.: Kruzslicz, Péter – Sulyok, Márton – Szalai, Anikó

Szeged, 2021

Szerzők:

©Andréani, Pascale	©Gellén Klára	©Martonyi János	©Szajbély Katalin
©Badó Attila	©Görög Márta	©Mathieu, Bertrand	©Szakály Zsuzsa
©Balogh Elemér	©Gültekin-Várkonyi Gizem	©Miskolczi-Bodnár Péter	©Szalai András
©Blutman László	©Hajas Barnabás	©Mouton, Jean-Denis	©Szalai Anikó
©Bodzási Balázs	©Hajdú József	©Nagy Csongor István	©Szekeres Ildikó
©Chronowski Nóra	©J. Nagy László	©Paczolay Péter	©Szilágyi Ede
©Csehi Zoltán	©Jakab Éva	©Patyi András	©Téglási András
©Cservák Csaba	©Károlyi György	©Philip, Christian	©Tóth Károly
©Csink Lóránt	©Karsai Krisztina	©Raisz Anikó	©Traser Julianna Sára
©de Zwaan, Jaap	©Kecsmár Krisztián	©Schanda Balázs	©Tribl Norbert
©Delpérée, Francis	©Kisari Miklós	©Smith, Eivind	©Udvary Sándor
©Dezső Márta	©Kiss Barnabás	©Somogyi Norbert	©Varga Zs. András
©Dienes-Oehm Egon	©Korhecz Tamás	©Somssich Réka	©Várhelyi Olivér
©F. Rozsnyai Krisztina	©Kovács Péter	©Sulyok Márton	©Veress Emőd
©Farkas Beáta	©Köbel Szilvia	©Sulyok Tamás	©Zalai Anita
©Fejérdy Gergely	©Kruzslicz Péter	©Szabó Imre	
©Ferwagner Péter Ákos	©Kukorelli István	©Szabó Marcel	
©Flogaitis, Spyridon	©Lourde, Albert	©Szabó Zsolt	

Szegedi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar
Nemzetközi és Regionális Tanulmányok Intézet
Intézetvezető, felelős kiadó: Szalai Anikó

University of Szeged Faculty of Law
International and Regional Studies Institute
Head of Institute, publisher: Szalai, Anikó

Université de Szeged, Faculté de droit et des sciences politiques
Institut des études internationales et régionales
Directrice de l'Institut, éditrice: Szalai, Anikó

Kézirat lezárásának időpontja: 2021. január 31.

Szeged, 2021

ISBN 978-963-306-815-1

KÖSZÖNTŐK – LAUDATIONS – MOTS DE SALUTATION

SZALAI ANIKÓ: Európai szellemiség Szegeden	9
MISKOLCZI-BODNÁR PÉTER: Trócsányi László köszöntése	11
MATHIEU, BERTRAND : Portrait d'un ambassadeur de Hongrie en France par lui-même	12
DEZSŐ MÁRTA: Születésnap-i köszöntő Trócsányi Lászlónak	19
FARKAS BEÁTA: A nemzetközi és európai tanulmányokért Szegeden	21
KÁROLYI GYÖRGY: Trócsányi László nyomdokaiba lépve	22
PASCALE ANDRÉANI : Contribution pour le recueil des mélanges en l'honneur du Professeur László Trócsányi	23
SZEKERES ILDIKÓ: Több mint tizenhét éve	24
TÓTH KÁROLY: Nagyrabecsült Professzor Úr!	26
VÁRHELYI OLIVÉR: Hazánk egyik meghatározó építőmestere	32
KORHECZ TAMÁS: A tudós és a politikus szimbiózisa – ingyen ebéd nincs, de vannak vállalható kompromisszumok	33
SULYOK MÁRTON: A Mester és (egy) tanítványa – Trócsányi László 65. születésnapjára	36

NEMZETI JOG – NATIONAL LAW – DROIT NATIONAL

BADÓ ATTILA: Centralizációs törekvések a magyar önkormányzati rendszer átalakításánál	41
BALOGH ELEMÉR: Alkotmányunk történelmi értékei	51
BODZÁSI BALÁZS: Az öröklési jog szerepéről – lehetséges-e a jogközelítés az öröklési jog területén?	59
CSERVÁK CSABA: Az alkotmányos identitás összetett kérdésköréről	71
CSINK LÓRÁNT: Lehet-e alkotmányos, ami törvénytelen?	81
GÖRÖG MÁRTA: Szemelvények a Magyar Jogászegylet első éveiből	89
HAJAS BARNABÁS: A hely már nem is számít? Avagy van olyan hely, ahol nem szabad gyülekezni?	101
KISS BARNABÁS: A közjog – államjog – alkotmányjog tárgyának és viszonyának meghatározása a magyar jogirodalomban	113
KÖBEL SZILVIA: „[A] legszigorúbb puritánsággal igyekeztem egész pályámon eljárni” – Vladár Gábor kitelepítése Budapestről 1951-ben	123

KUKORELLI ISTVÁN: „Találkozásaim” Bibó Istvánnal, Bibó időszerűsége	129
PATYI ANDRÁS: Néhány gondolat a hetedik Alaptörvény-módosítás ürügyén	139
ROZSNYAI KRISZTINA: A step towards the dualistic model of administrative justice: the creation of an autonomous administrative procedural law in Hungary	157
SCHANDA BALÁZS: Néhány megjegyzés az alkotmánybíráskodás új szerepéhez	167
SZABÓ IMRE: Közjog – magánjog – közbizalom: egy törvénymódosítás margójára.	175
SZABÓ MARCEL: A nemzeti identitás és az alkotmányos önazonosság védelme a magyar Alkotmánybíróság gyakorlatában – gondolatok egy, a 143/2010. (VII. 14.) AB határozathoz fűzött párhuzamos indokolás utóéletéhez	185
SZABÓ ZSOLT: A brit parlamenti jog forrásai	197
SZAKÁLY ZSUZSA: Megkötheti-e egy generáció egy másik generáció kezét? Jefferson és Madison vitája az alkotmány szövegének módosíthatóságáról	205
SZALAI ANDRÁS: Az ellenállás joga, mint a demokrácia védelmének eszköze	213
SZILÁGYI JÁNOS EDE: Észrevételek a jövő nemzedékek érdekeinek alkotmányjogi védelme kapcsán, különös tekintettel a környezethez való joghoz és környezetvédelemhez kapcsolódó más kérdéskörök vonatkozásában	223
TÉGLÁSI ANDRÁS: Jogutódlás a korlátozási kártalanítás érvényesítése terén – elenyésző (alkotmányos) igény (?)	235
UDVARY SÁNDOR: A non-humán ágensek cselekvésének beszámítása	247
VARGA ZS. ANDRÁS: Az alkotmányos önazonosság doktrínájához vezető út	253
VERESS EMÓD: Megjegyzések a „korlátozott precedensrendszerrel”: adalékok egy aktuális vita háttéréhez	261

EURÓPAI JOG – EUROPEAN LAW – DROIT EUROPÉEN

BLUTMAN LÁSZLÓ: Non-Transferable Competences of EU Member States: context and conceptions.	279
CHRONOWSKI NÓRA: Promises and practice: European judicial dialogue in the case law of the Hungarian Constitutional Court	287
CSEHI ZOLTÁN: Az Európai Unió Törvényszéke előtti eljárás egyes buktatói.	299
DE ZWAAN, JAAP W.: The Future of European Union Cooperation: The need for more internal stability and external authority.	311
DELPÉRÉE, FRANCIS : L'État contaminé	325
GÜLTEKIN-VÁRKONYI GIZEM: A Comparative Approach to the Data Protection Indicators in the National Artificial Intelligence Strategies of Hungary, Finland, the Netherlands and Italy	331

HAJDÚ JÓZSEF: Protection and monitoring of human (social) rights in the 60-year-old European Social Charter	339
KARSAI KRISZTINA: Mérföldkő az uniós büntetőjog fejlődésében – az első büntetőjogi rendelet	349
KECSMÁR KRISZTIÁN : Le charme discret de l'article 65 du Traité CECA dans la lutte contre les ententes à la lumière des affaires Feralpi	359
KISARI MIKLÓS: Joseph de Maistre a politikai alkotmányok és az emberi intézmények rendezőelvéről	367
KRUZSLICZ PÉTER : Un dialogue imaginaire autour du principe de la souveraineté	373
MARTONYI JÁNOS: Európai identitás – Nyitni vagy bezárkózni.	383
MOUTON, JEAN-DENIS : L'Etat membre de l'Union européenne: entre défense de son identité constitutionnelle et respect de l'identité constitutionnelle européenne	393
NAGY CSONGOR ISTVÁN: Constitutional objections to opt-out collective actions: a cover up for a system failure?	411
PACZOLAY PÉTER: A bírói függetlenség az Emberi Jogok Európai Bíróságának gyakorlatában.	419
PHILIP, CHRISTIAN : Union européenne et souveraineté des États membres	429
SMITH, EIVIND: Judicial Independence: On the relative importance of access to and status on the bench	435
SOMSSICH RÉKA: Nyelvfejlés és nyelvvédelem a magyar nyelvű uniós jogalkotásban	441
SULYOK TAMÁS: Felelősségünk az európai integrációért – Egy jogösszehasonlító tanulmány	453
TRASER JULIANNA SÁRA: „A tett halála az okoskodás” – avagy az európai polgári kezdeményezés hatékony alkalmazásának politikai korlátai.	465
TRIBL NORBERT: « Imaginer, c'est choisir »: az alkotmányos identitás európai értelmezésének nyomában	473

NEMZETKÖZI KAPCSOLATOK – INTERNATIONAL RELATIONS – RELATIONS INTERNATIONALES

FEJÉRDY GERGELY: Jean Paul-Boncour: egy „túlképzett” diplomata a budapesti francia követség élén	483
ALBERT LOURDE : La Francophonie instrument d'équilibrage de la mondialisation.	495
DIENES-OEHM EGON: Harminc esztendő ingoványos európai terepen	507
FERWAGNER PÉTER ÁKOS: Az 1926-os libanoni alkotmányhoz vezető út	521

GELLÉN KLÁRA: Fenntartható fogyasztás vs. termék-elavulás – a fogyasztó és a vállalkozás a fenntartható termékek piacán	527
J. NAGY LÁSZLÓ: Diplomácia és kereskedelem - Magyar kapcsolat az Öböl menti országokkal (Az 1970-80-as évek)	537
JAKAB ÉVA: Háború és béke: Néhány gondolat Hugo Grotius-hoz	543
KOVÁCS PÉTER: A Nemzetközi Büntetőbíróság és az Európai Unió	557
RAISZ ANIKÓ: Gondolatok a nemzetközi jog egyes aktuális kérdéseiről a közép-kelet-európai országok szemszögéből avagy alkotmányos identitás a nemzetközi jog szemüvegén át	575
SOMOGYI NORBERT: Az agrár- és tudománydiplomácia, mint a szakdiplomácia két sajátos területe	583
SPYRIDON FLOGAITIS: The commemoration of the Three Holy Hierarchs and the relation of Christianity with the Greco-Roman civilization	591
SZAJBÉLY KATALIN: Vallási jelképek viselése az oktatási intézményekben – eltérő standardok az ENSZ Emberi Jogok Bizottsága és az Emberi Jogok Európai Bírósága gyakorlatában	597
ZALAI ANITA: A spanyol Második Köztársaság Magyarország-képe – A trianoni békeszerződés revíziójának kérdése spanyol diplomáciai jelentésekben	607
IRODALOMJEGYZÉK	613

Az 1926-os libanoni alkotmányhoz vezető út

Libanon politikai rendszere egyedülálló módon mindig is a vallási felekezetek egyensúlyán nyugodott, s az egyes tisztségek elosztása is a felekezeti arányoknak megfelelően történt. Ezt a szisztémát *politikai konfesszionalizmus*nak nevezzük, s habár a rendszer alapjai több évszázad alatt formálódtak, ténylegesen a francia mandátumidőszakban, az 1920-as években rögzültek, amikor Párizs 1926-ban alkotmányt adott az országnak.¹⁶⁴² A hivatalosan elismert 17 (ma 18) felekezet közötti együttműködést tovább erősítette az 1943-ban megkötött Nemzeti Paktum,¹⁶⁴³ amely évtizedekre biztosította a konfesszionális rendszer működését. Nem véletlenül nevezte a tekintélyes politikus és közíró, Misal Siha Libanont „a társult kisebbségek országának”.¹⁶⁴⁴ Az 1975–1990 közötti véres polgárháború után némileg módosultak ugyan a rendszer bizonyos elemei, de az 1926-ban lefektetett alapok ma is meghatározók.

Miután Franciaország 1920 júliusában legyőzte és megsemmisítette Feiszal ibn Huszein szíriai királyságát,¹⁶⁴⁵ szabad kezet kapott a Levantében, s nem vette tudomásul, hogy ott létezik önmagát kormányozni képes érett, művelt, kompetens elit és értelmiség. Alexandre Millerand miniszterelnök kijelentette, „egész Szíria Franciaországé mindörökké”.¹⁶⁴⁶ Holott mindez a Nemzetek Szövetségének mandátuma keretében történt, amely azzal a kötelezettséggel ruházta fel a mandátumos hatalmat, hogy a fejlődés útján a függetlenség felé vezesse a rábízott népet.¹⁶⁴⁷ Vagyis bizonyos idő múltán át kellett adni az irányítást a helyieknek.

A franciákat Libanonban elképesztően bonyolult vallási sokszínűség fogadta. Az ország legnagyobb létszámú felekezete, a maronita keresztény túlnyomó többsége, a drúzok és a síita muszlimok egy része elfogadta a francia mandátumot, ellenben a szunnita muszlimok elutasították és az egyre életerősebb arab nacionalizmus jegyében a hegyvidéki ország Szíriával való egyesítését követelték. Párizs így nem is nagyon tehetett mást, mint hogy a nem

¹⁶⁴¹ egyetemi docens, SZTE BTK

¹⁶⁴² A libanoni konfesszionális politikai struktúrák kialakulásáról és működéséről Georges Charaf bejrúti politológus adott átfogó elemzést a Trócsányi László professzor által 2008 októberében Szegeden megrendezett konferencián. Georges CHARAF, ‘Communautés et État, communautés dans l’État – le cas du Liban’ in László Trócsányi – Lauréline Congnard (éd.), *Statut et protection des minorités : Exemples en Europe occidentale et centrale ainsi que dans les pays méditerranéens* (Bruylant 2009) 267.

¹⁶⁴³ A Nemzeti Paktum, 1943, In J. NAGY László (szerk.), *A Mediterráneum a XX. században* (JATEPress 1996) 71.

¹⁶⁴⁴ Michel CHIHA, ‘Primauté du spirituel’ in Michel Chiha (szerk.), *Politique intérieure* (Fondation Chiha 1994) 156–157. http://www.michelchiha.org/uploads/14250471261420467461politique_intu00E9rieure_Michel_Chiha-2.pdf

¹⁶⁴⁵ FERWAGNER Péter Ákos, ‘Az első szíriai állam története: a kérészetű damaszkuszi Arab Királyság’ (2015) 27/3 *Belvedere Meridionale* 5.

¹⁶⁴⁶ David FROMKIN, *A Peace to End All Peace: The Fall of the Ottoman Empire and the Creation of the Modern Middle East* (Henry Holt 1989) 439.

¹⁶⁴⁷ A mandátumrendszer alapelvei. A Nemzetek Szövetsége Egységokmányának 22. cikkelye, Versailles, 1919. június 28. in LUGOSI Győző (szerk.), *Dokumentumok a Közel-Kelet XX. századi történetéhez* (L’Harmattan 2006) 60.

szunnita közösségekre, a keresztényekre, a drúzokra és az alavitákra támaszkodott. Ezenkívül e közösségeknek kedvezve megnövelte az addigi, kb. 80%-ban keresztény többségű, a hegyvidékre korlátozódó Kis-Libanon területét, s muszlim többségű körzeteket (Bekaa-völgy, Tripoli környéke) csatolt hozzá, megteremtve ezáltal a 10 452 km² kiterjedésű és kb. 600 ezer lakosú Nagy-Libanont, amely viszont már csak 55%-ban volt keresztény. Ezzel kedvezett a közel-keleti francia jelenlétben érdekelt anyaországi üzleti és más – elsősorban keresztény – köröknek is, ami a lyoni katolikus napilap, a *L'Express* 1920. augusztus 27-i számában is nyilvánvalóvá vált. A cikk helyeselte a „Libanoni Köztársaság” megnagyobbitását és támogatta Szíria felosztását, mert az „megkönnyíti az ellenőrzést”.¹⁶⁴⁸ A francia főmegbízott, Gouraud tábornok szeptember 1-jén Bejrútban hirdette ki Libanon leválasztását Szíriáról. Új állam született új határokkal, mindez mégis régi realitást tükrözött, tekintettel a hegyvidék több évszázados autonómiájára az Oszmán Birodalmon belül. A döntés azonban felborította a felekezetek közötti egyensúlyt, ugyanis korábban a libanoni autonómia hagyományosan a maroniták és drúzok együttműködésén nyugodott, most azonban jelentős szunnita népesség került az új határok közé.¹⁶⁴⁹

Gouraud és utódai centralizálták a döntéshozatalt, alig engedtek teret az őslakosoknak. Az elsöprő francia túlsúly következtében a libanoni politikai tevékenység minimálisra csökkent, mivel semmilyen tér sem nyílt a lakosság politikai akarátának kinyilvánítására. Ennek orvoslására választás nélkül ideiglenes adminisztratív bizottságot neveztek ki, melynek tagjai a hagyományokkal összhangban a helyi felekezetekből érkeztek (6 maronita, 3 görögkeleti, 1 görög katolikus, 4 szunnita, 2 síita és 1 drúz), a kormányzói feladatokat azonban egy francia látta el. Azt állították ugyanis, hogy egy libanoni származású kormányzó szükségképpen féltékenységet és sűrlődást váltana ki a felekezetek között.¹⁶⁵⁰ Az adminisztratív bizottság eleinte jó kapcsolatokat ápolt a főmegbízottal, de miután kiderült, hogy Párizs az ő megkérdése nélkül fogja kidolgozni a libanoni mandátum szerves jogállásáról szóló jogszabályt (a feladatot 1925-ben a Joseph Paul-Boncour vezette külügyminisztériumi különbizottság kapta¹⁶⁵¹), a viszony látványosan megromlott. A minisztériumokat és a kormányzati intézményeket hozzáértő és Párizshoz lojális helyiek alkották, de természetesen mindenütt dolgoztak francia tisztségviselők és tanácsadók is. A libanoni kormányzó felettese volt a főmegbízott, akinek saját tanácsadói kabinet állt rendelkezésére. A kabinet biztonsági, oktatási és közmunkaügyi hivatalaiban kizárólag franciák dolgoztak. A főmegbízott számára fontos feladatot láttak el a hírszerzéssel foglalkozó ügynökök, akik Libanon minden részében jelen voltak, jelentéseket tettek a főnöküknek, úgyszólván korlátlan befolyást gyakoroltak a helyi ügyekre. Bizonyos kormányzati feladatokat (vám- és postaügyek, távíróhálózat, vasutak, közszolgáltatások, valutaárfolyamok, újoncozás) központilag láttak el,

¹⁶⁴⁸ Dominique CHEVALLIER, 'Lyon et la Syrie en 1919: Les bases d'une intervention' (1960) 224 *Revue historique* 275.

¹⁶⁴⁹ Az 1922-es összeírás szerint a 335 ezer keresztényből 199 ezer volt maronita, 81 ezer pedig görögkeleti. A 273 ezer muszlimból pedig 124 ezer szunnita, 104 ezer síita. A drúzok száma 43 ezerre rúgott. Xavier BARON, *Histoire du Liban: Des origines à nos jours* (Tallandier 2017) 153.

¹⁶⁵⁰ A reprezentatív libanoni tanácsot („parlament”) 1922 márciusában választották meg (a választási rendszer tükrözte a felekezeti sokszínűséget), első ülését májusban tartotta. A második főmegbízott, Weygand tábornok az ideiglenes adminisztratív bizottság helyébe ekkor állította fel a libanoni államtanácsot.

¹⁶⁵¹ Pierre FOURNIÉ, 'Le Mandat à l'épreuve des passions françaises: l'affaire Sarrail (1925)' in Nadine MÉOUCHY (éd.), *France, Syrie et Liban 1918-1946: Les ambiguïtés et les dynamiques de la relation mandataire* (Presses de l'Ifpo 2002) 125–168.

s közvetlenül a főmegbízott irányítása alatt álltak. Az egész rendszert tehát két, egymással párhuzamos kormányzati adminisztráció működtette. Az egyiket a mandátumos hatalom, a másikat pedig a franciák által ellenőrzött libanoniak alkották. A fegyveres és rendfenntartó erőket ugyanakkor a franciák a saját elképzeléseik szerint szervezték meg és tartották az irányításuk alatt.¹⁶⁵² Ez a szisztéma messzemenően lehetővé tette Franciaország számára, hogy a helyi önkormányzatiság átlátszó leple alatt nyílt gyarmatosító politikát folytasson.

A francia kolonializmus Libanonban számos formában mutatkozott meg. Bizonyos körzetekben statáriumot vezettek be, amit időnként minden tétovázás nélkül alkalmaztak is. A sajtót hatékonyan ellenőrizték, több lapot is támogattak, amelyek aztán az eseményeket a franciáknak tetsző módon tállták az olvasóknak. A francia tőke alaposan kivette a részét a vasutak, a közszolgáltatások és a bankrendszer fejlesztéséből, sőt az egész gazdaságpolitika francia irányítás alatt állt. Új koncessziókat bocsátottak ki, nagyszabású szerződéseket kötöttek francia vállalatokkal, vagy olyan libanoni cégekkel, amelyek mögött francia tőke állt. 1920-ban megalapították a 80%-ban francia tulajdonban lévő Banque de Syrie et du Grand Liban nevű pénzintézetet, mely a jegybank feladatait látta el. Az új libanoni font árfolyamát a francia frankhoz kötötték (1 francia frank = 20 libanoni font), ami azonban kedvezőtlen következményekkel járt, amikor a francia fizetőeszköz árfolyama hanyatlani kezdett: mindez fontos szerepet játszott az 1925-ben kirobbant szíriai és libanoni felkelésben.¹⁶⁵³

A francia imperialisták szívesen hangoztatták a „civilizációs küldetés” fontosságát. E célból a francia kulturális aktivitás megelégnült, aminek a leglátványosabb jele a francia nyelv oktatásában volt meg tapasztalható. Francia elemi és középiskolák sokasága nyílt meg országsszerte, amelyek magasabb támogatást kaptak, mint az arab nyelvű oktatási intézmények. Egyébként minden iskolában tanították a franciát, de a történelmi és az irodalmi tankönyvek is átítatódtak a francia kultúrával. A francia nyelv hivatalosnak számított a bíróságokon, a kormányzati hivatalokban, a szerződésekkben és az élet szinte minden területén.

A francia uralomnak persze voltak pozitív aspektusai is. 1920 után emelkedésnek indult az életszínvonal (igaz, alacsony bázisontról) és a lakosság szám. Nőtt az iskolák száma, a táplálkozási és ruházkodási lehetőségek bővültek, utak épültek, fejlődött a motorizáció és a közlekedés (szállítás), előrelépett az orvosképzés, visszaszorultak a járványok, javult a közegészségügyi ellátás színvonala. Bejrút rendkívül látványos fejlődésen ment keresztül, ami kihatott az egész országra.¹⁶⁵⁴ Az életminőség javulásával csökkent az első világháború előtt még rendkívül magas kivándorlás mértéke.

A libanoni francia uralom intézményei hamar kialakultak, még azelőtt, hogy a Nemzetek Szövetsége Tanácsa 1922 júliusában döntött volna a mandátum pontos előírásairól. Kimondatott, hogy Libanonnak három éven belül alkotmányt kell adni, továbbá a mandátumos hatalomnak biztosítania kell az ország területi integritását és diplomáciai képviselőt. Ugyancsak garantálnia kell a szabad vallásgyakorlatot, viszont az egyéni szabadságjogok érvényesülése, az állampolgári egyenlőség és a szabadpiaci verseny biztosítása terén

¹⁶⁵² Jean-David MIZRAHI, 'Armée, état et nation au Moyen-Orient: La naissance des troupes spéciales du Levant à l'époque du mandat français, Syrie, 1919-1930' (2002) 207 *Guerres mondiales et conflits contemporains* 107.

¹⁶⁵³ Sydney NETTLETON FISHER, *The Middle East: A History* (Routledge & Kegan Paul Ltd 1960) 410.

¹⁶⁵⁴ Samir KASSIR, *Histoire de Beyrouth* (Perrin 2012) 349–425. o.; Carla EDDÉ, *Beyrouth: Naissance d'une capitale (1918-1924)* (Sindbad 2009).

Franciaország meglehetősen nagy mozgásteret kapott. Még csak megközelítő határidőt sem rögzítettek a mandátum lezárására, ami úgyszólván szabad kezet hagyott a franciáknak.

A főmegbízotti hivatal már 1920 óta lépéseket tett a különféle reformok bevezetésére az ország újjászervezése érdekében, amibe a francia mintájú új jogrendszer kidolgozása is beletartozott. A Népszövetség előírása értelmében az alkotmányt is ki kellett dolgozni 1926 szeptembere előtt, amibe ráadásul be kellett vonni a „helyi hatóságokat”, „számot vetve a területen lakó népesség jogaival, akaratával és kívánságával”. Mint láttuk, a feladattal a külügy Paul-Boncour szocialista képviselő különbizottságát bízta meg, ami visszatetszést szült a Levántében. Javított ugyan a hangulaton, hogy 1923-ban Gouraud helyét a mélyen katolikus Maxime Weygand tábornok foglalta el, aki szívélyes kapcsolatot alakított ki a felekezettel, és képes volt lecsillapítani a szomszédos Szíriában felcsapó lázongásokat. Amikor azonban Franciaországban a laikus elveket valló baloldali blokk megnyerte a választásokat és hatalomra került, a vallásos Weygand-t leváltották, a helyére pedig 1925 januárjában az antiklerikális, szabadgondolkodó és szabadkőműves Maurice Sarrail tábornokot nevezték ki. A döntés elhibázottnak bizonyult, s nemcsak azért, mert a keresztény libanoniak nem bíztak a laikus új főmegbízottban, hanem azért is, mert Sarrail tiszteletlenül bánt az erre rendkívül kényes helyekkel, s még a maronita főpapokat is megsértette.

A válság nem váratott magára sokáig. Részben a főmegbízott alkalmatlan politikája miatt a dél-szíriai drúzok fellázadtak a francia uralom ellen, 1925 őszén a felkelés Damaszkuszra is áterjedt, amelyet a légierő és a tüzérség napokon át bombázott, kiváltva ezzel az egész iszlám világ tiltakozását.¹⁶⁵⁵ A kormány október végén kénytelen volt meneszteni Sarrailt, akinek a helyére első ízben civil politikust, Henry de Jouvenel szenátort állították. Az új főmegbízott decemberben azzal a határozott szándékkal érkezett Bejrútba, hogy politikai megoldást talál a problémákra, miközben lecsendesíti a szíriai felkelést is. Belátta, hogy nem hagyhatja figyelmen kívül a libanoni ellenzékét (elsősorban a nacionalista szunnitákat), s koherens és hatékony intézményeket kell működtetnie. Ennek érdekében felgyorsította az alkotmány-előkészítő munkálatokat, amelyeket Sarrail korábban azon az alapon függesztett fel, hogy nem tudtak dűlőre jutni azoknak a „helyi hatóságoknak” a szerepéről, amelyekkel együtt kellett volna kidolgozni az alaptörvényt. Jouvenel bölcsen beleegyezett abba, hogy a választott reprezentatív tanács kapja meg ezt a feladatot, a főmegbízott pedig előkelőkkel, vallási vezetőkkel, a civil társadalom tagjaival is egyeztessen.

Jouvenel emellett Aristide Briand miniszterelnöktől instrukciókat kapott, melyek tisztázták az anyaország álláspontját a Libanonnak adandó alkotmánnyal kapcsolatban. Két dolog derült ki: (1) Libanon „teljesen szabadon” dönthet; (2) „a lakosság képviselőit felszólítják, hogy ők maguk dolgozzák ki az állam szerves törvényeit”.¹⁶⁵⁶ Vagyis nem egy francia bizottság, hanem egy libanoni alkotmányozó testület fogja megszerkeszteni és megszavazni az alkotmányt.

A reprezentatív tanács 1925 decemberében látott munkához és felállított egy szunnitákat is magában foglaló, 13 tagú alkotmányozó bizottságot. A legaktívabb tag a római katolikus vallású Misal Siha újságíró, jogász és politikai gondolkodó, mellesleg a korszak egyik legbefolyásosabb nacionalista politikusának, Bisara al-Húrinak a sógora volt. A munkában

¹⁶⁵⁵ FERWAGNER Péter Ákos, 'A francia gyarmati uralom megrendülése a Közel-Keleten: Az 1925–1927-i szíriai felkelés' (2017) 7 (39)/4 *Világtörténet* 545.

¹⁶⁵⁶ Edmond RABBATH, *La formation historique du Liban politique et constitutionnel* (Université Libanaise 1973) 385.

egészen annak 1926. májusi lezárulásáig vallási vezetők, politikusok, jogászok vettek részt, de voltak olyanok is, akik ellenálltak a felkérésnek, mivel továbbra is a Szíriával való egyesülés hívei maradtak. Neves francia alkotmányjogászokkal is konzultáltak, valamint tanulmányozták a belga, egyiptomi, svájci és amerikai alaptörvényt. A végső változatot májusban fogadták el, 23-án pedig Jouvenel a reprezentatív tanács ünnepélyes ülésén bejelentette a hatályba lépését. Az egyik cikkely kimondta: „1926. szeptember 1-jétől Nagy-Libanon a Libanoni Köztársaság nevet viseli.”

A francia III. Köztársaság berendezkedéséből merítve az 1926-os libanoni alkotmány 16. cikkelye kétkamarás parlamentáris rendszert hozott létre (képviselőház, szenátus).¹⁶⁵⁷ Az arab világ más országaival ellentétben a dokumentum egyetlen vallást sem említ sem a köztársasági elnök, sem az állam kapcsán. A szöveg sajátossága igazán a 95. cikkelyben rejlik, melynek a szelleme ma is hatályos, s változatlanul a politikai viták tárgya, mivel fenntartja a 19. század óta működő konfesszionizmust: „A felekezetek igazságosan képviselhetik magukat a közhivatalokban és a minisztériumokban anélkül, hogy ez kárt okozna az államnak”.¹⁶⁵⁸ Ez az elv, amelyet eredetileg átmenetinek gondoltak, az egész államapparátusra érvényes és a felekezeti egyenlőség nevében oda vezetett, hogy a hivatalnokokat megváltoztathatatlan kvóták alapján a felekezeti hovatartozásuk, nem pedig a hozzáértésük alapján nevezték ki.

A felekezetiiség (konfesszionizmus) a parlament működésében is tetten érhető, jóllehet nem elsősorban az alkotmány, inkább az egymást követő választási törvények következtében, amelyek sohasem tértek el ettől az alapelvtől. A választási törvények követték azt a gyakorlatot, ahogy a 19–20. század fordulóján Oszmán-Libanon első választott képviselői testületeiben elosztották a felekezetek között a helyeket: a parlamenti mandátumokat a felekezetek között ma is változatlanul elosztják. A rendszer meglehetősen meglehetősen: az egyik felekezetnek fenntartott választókerületben induló jelöltre a kerület minden választója szavazhat, függetlenül a vallásától. A mandátumot elnyert képviselőt ugyanakkor nem köti a felekezeti hovatartozása és a későbbi évtizedekben gyakran előfordult, hogy különböző vallású képviselők szövetkeztek egymással politikai pártok megalakítása céljából.

Május 26-án a parlament két kamarájának együttes ülése 84 szavazattal és 1 tartózkodással köztársasági elnökké választotta a görögkeleti vallású Sarl Dibbaszt (Charles Deb-bast), aki korábban igazságügyekkel foglalkozott a mandátum kormányzatában. A főmegbízott támogatta őt, mert nem akarta, hogy egy maronita jelölését a szunniták provokációnak tekintsenek. A hároméves mandátuma lejártakor Dibbaszt 1929-ben újraválasztották. Megalakult a 7 tagú kormány is, az élén egy maronita politikussal. Igazságügyi miniszter lett Bisara el-Húri, a köztársaság későbbi maronita elnöke.

A Szíriával való egyesülés hívei (elsősorban szunniták, síiták és drúzok) nem tudták elfogadni az alkotmány hatályba lépését. Tiltakozó mozgalmuk az ország több pontján erőszakba torkollott. Ezeket a lázongásokat a francia hadsereg leverte, a főmegbízott pedig politikusokat ítélte házi őrizetre, újságokat tiltott be. A nyugalom csak a szíriai felkelés 1927-es

¹⁶⁵⁷ Cordelia KOCH, ‘La Constitution libanaise de 1926 à Taëf, entre démocratie de concurrence et démocratie consensuelle’ (2005) *Égypte/Monde arabe* 159.

¹⁶⁵⁸ A libanoni alkotmány 95. cikkelye, amelyet az 1943. november 9-i és az 1990. szeptember 21-i alkotmányerejű törvények módosítottak. *Constitution du 23 mai 1926*, <https://mjp.univ-perp.fr/constit/lb1926.html>

elfojtása után állt helyre teljesen, miután a karrierdiplomata Henri Ponsot személyében új főmegbízott érkezett Bejrútba.

Az alkotmány a libanoniak számára első ízben teremtett nemzeti intézményes kereteket, betöltve így azt a vákuumot, amelyet az Oszmán Birodalom felbomlása okozott. Szentésítette egy új állam létrejöttét a Közel-Keleten, miközben a mandátumi környezet mit sem változott, amint arra a 90. cikkely is felhívta a figyelmet: „A jelen Alkotmány által felállított intézmények a mandátumos hatalom jogai és kötelezettségei fenntartása mellett működnek.”¹⁶⁵⁹ Ráadásul nagyon hamar lényeges alkotmánymódosításokat eszközöltek a főmegbízott nyomására, aki az első hónapok tapasztalatai alapján úgy érezte, hogy a rendszer nehézkesen működik, a kormányzat törekeny, a képviselők és a szenátorok meggondolatlanok, hiszen – az állam kívánatos fejlődését akadályozva – pillanatok alatt civakodni kezdtek és a hagyományok szellemében hozzáálltak a kliens–patrónus rendszer kialakításához. 1927 októberében és 1928 májusában a parlament két módosítást szavazott meg, az egyik egyesítette a képviselőházat és a Szenátust, a másik pedig hat évre tolta ki a köztársasági elnök mandátumát, megerősítette a jogköreit, ugyanakkor megszüntette az újraválaszthatóságát.

Jouvenel annak idején csak az alkotmány hatályba lépését jelentette be, de nem proklamálta azt, mivel a szomszédos Szíria alaptörvényével együtt szándékozott kihirdetni a libanont is. Szíriában azonban a nacionalistákkal vívott politikai küzdelmek miatt az alkotmányozás elhúzódott, így Ponsot csak 1930. május 14-én proklamálhatta a libanoni alkotmányt. Vagyis csak a hatályba lépése után négy évvel hirdették ki, időközben pedig két módosítást is végrehajtottak rajta... Annak ellenére, hogy a főmegbízott továbbra is széles jogkörökkel rendelkezett, az alkotmány elfogadása, a libanoni kormány és parlament megalakítása fordulópontot jelentett a mandátum történetében. Az ország számára alapvető változást jelentett, hiszen a sajátos oszmán rendszerből demokratikus keretek közé került, amelyet a libanoniak a rájuk jellemző dinamizmussal és találékonysággal töltöttek meg tartalommal. Sokszor persze rendezetlennek tűnő, de önálló libanoni politikai élet vehette kezdetét, amelyben – az alkotmánynak köszönhetően – a különböző vélemények ütközhettek egymással.

¹⁶⁵⁹ A libanoni alkotmány 90. cikkelye, amelyet az 1943. november 9-i alkotmányerejű törvény helyezett hatályon kívül. Uo.